

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: The Metaphysics of the Incarnation - recenzja

Author: Grzegorz Strzelczyk

Citation style: Strzelczyk Grzegorz. (2005). The Metaphysics of the Incarnation - recenzja. "Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne" (2005, z. 1, s. 248-250).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Richard Cross, *The Metaphysics of the Incarnation. Thomas Aquinas to Duns Scotus*, Oxford 2002, 358 s.

Richard Cross zdecydowanie nie należy do autorów szczególnie znanych w Polsce, czy też szczególnie popularnych na świecie. Jest tak być może dlatego, że zajmuje się konsekwentnie niezbyt dziś popularnymi zagadnieniami z historii chrystologii: próbami metafizycznego i logicznego pogłębienia nauki o unii hipostatycznej. Chodzi więc przede wszystkim o chrystologię okresu, który rozciąga się od schyłku patrystyki aż po schyłek scholastyki, ze szczególnym w wiekach XIII–XV. Refleksja chrystologiczna drugiej połowy XX w. odnosiła się do metafizyczno-logicznych spekulacji z dużą rezerwą, która była zresztą konsekwencją ogólnego odwrótu od metafizyki w teologii. Przekonanie (słabnące na szczęście) o konieczności dehellenizacji chrystologii przez długi czas spychało na margines badania nad chrystologią średniowiecza. Na szczęście ostatnie lata zdają się wskazywać na przynajmniej częściowe przełamanie tej tendencji. Proces, w którym miałyby się dokonać nieuprawniona hellenizacja chrystologii, a którego wyrazem miałyby być zarówno definicja chalcedońska, jak i spekulacje scholastyczne, jest coraz częściej i jaśniej postrzegany – paradoksalnie – jako wyraz obrony przed deformacją chrześcijańskiego kerygmatu przez idee filozoficzne wyrosłe na gruncie niechrześcijańskim oraz jako jak najbardziej udana inkulturacja tegoż kerygmatu. Prace Crossa wpisują się w ten nurt odnowy przede wszystkim poprzez próby cierpliwej rekonstrukcji różnych płaszczyzn filozoficznych i logicznych modeli chrystologicznych poszczególnych autorów i okresów¹. Na tej samej linii można umieścić *The Metaphysics of the Incarnation* – jak dotąd najpoważniejsze studium Crossa.

Podstawową intencją książki jest przedstawienie sposobu, w jaki średniowieczni teologowie (od Tomasza z Akwinu po Duns Szkota) interpretowali chalcedońską naukę o zjednoczeniu dwóch natur w jednej osobie Słowa wcielonego. Podstawowy problem stanowiło wówczas uchwycenie, w jaki sposób należy odnosić do Chrystusa (i do nauki o unii hipostatycznej) pojęcia wypracowane w toku refleksji metafizyczno-logicznej, takie jak: *suppositum*, *substantia*, *proprietas*, *accidens* itd. Te właśnie zależności usiłuje rozjaśnić Cross, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii sposobu istnienia ludzkiej natury Chrystusa. Możemy tu uprzedzić nieco konkluzje autora: jego zdaniem, główny nurt chrystologii średniowiecznej pojmował człowieczeństwo Jezusa jako indywidualną (jednostkową) substancję, dla której *suppositum* „dostarcza” druga Osoba Trójcy. Oczywiście poszczególni autorzy omawianego okresu nadawali temu przekonaniu najróżniejsze osobiste akcenty i cierpliwa rekonstrukcja tychże jest chyba najciekawsza i najcenniejsza w książce Crossa, który sprawnie porusza się w zawiłościach metafizyczno-logicznych średniowiecznych teorii.

¹ Praca doktorska Crossa dotyczyła unii hipostatycznej u Duns Szkota. Prócz niego zajmował się w kontekście chrystologicznym Leoncjem z Bizancjum, Janem Damasceńskim, Tomaszem z Akwinu, Bonawenturą, Henrykiem z Ghent, Ockhamem; por. bibliografia w omawianym dziele, s. 329–330.

The Metaphysics of the Incarnation dzieli się na cztery zasadnicze części. Pierwsza poświęcona jest metafizycznym modelom unii hipostatycznej (s. 27–144), druga – związkowi pomiędzy refleksją trynitarną a chrystologiczną (s. 145–180), trzecia – zagadnieniu *communicatio idiomatum* (s. 181–236) i ostatnia – teorii subsystemy (s. 237–310).

W części pierwszej Cross, po omówieniu historycznego i filozoficznego tła problematyki, wyróżnia i omawia dwa zasadnicze modele unii hipostatycznej: pierwszy oparty na rozróżnieniu całości i części w konkretnym indywidualnym byciu (za: św. Tomasz z Akwinu, przeciw: tenże Tomasz (!), Mateusz z Aquasparta, William z Ware, Duns Szkot) i drugi oparty na rozróżnieniu pomiędzy substancją a przyпадłością. W tym drugim modelu Cross wyróżnia trzy warianty: franciszkański (od Bonawentury do Williama z Ware), związany z dyskusją wokół rozróżnienia byt-istnienie, a rozwijany przez Gilesa z Rzymu, oraz wariant Dunsza Szkota, zdominowany przez rozróżnienia logiczno-semantyczne, uznany przez Crossa za najbardziej rozwinięty.

W części drugiej, po omówieniu niektórych elementów chrystologiczno-trynitarnego konsensusu dotyczącego przede wszystkim niezmienności boskiej natury we wcieleniu i wcielenia boskiej Osoby, Cross koncentruje się na rozumieniu pojęcia *ratio terminandi*, czyli na kwestii poziomu, na jakim należy szukać przyczyny wcielenia: w boskiej naturze, czy też na poziomie własności drugiej Osoby Trójcy. Zostają omówione różne argumenty i pozycje Henryka z Ghent, Williama z Ware, Ryszarda z Middleton i Dunsza Szkota.

Część trzecia poświęcona jest aspektom logicznym unii hipostatycznej: sposobom orzekania o Chrystusie (*communicatio idiomatum* i wypowiedzi z reduplikacją), zastosowaniu teorii relacji w interpretacji unii (Bonawentura, Tomasz, Duns Szkot) oraz problemowi przypisywania ludzkich działań Chrystusa (do natury, czy do osoby?).

W części czwartej omówione zostają trzy teorie subsystemy: opierająca się na pojęciu *esse* (*esse* przynależy koniecznie do *suppositum*, a nie do natury – między innymi Tomasz z Akwinu), relacyjna (indywidualna natura różni się od *suppositum* na poziomie relacji) i negacyjna (indywidualna natura nie różni się od osoby, osoba oznacza jedynie niezależność od jakiegokolwiek innego *suppositum* – kulinacja u Dunsza Szkota).

Zaproponowana przez Crossa rekonstrukcja poszczególnych kwestii nie budzi poważniejszych wątpliwości. Takowe mogą się zrodzić natomiast w stosunku do odautorskich ocen wartości poszczególnych teorii. Okazywana przez Crossa predylekcja dla Dunsza Szkota wydaje się być nieco aprioryczna i bardziej poddyktowana względami osobistymi niż merytorycznymi. Jeszcze więcej wątpliwości budzić może zakończenie pracy, w którym autor usiłuje wykorzystywać konkluzje średniowieczne bezpośrednio do niektórych współczesnych dyskusji (problem cierpienia Boga). Trudno się oprzeć wrażeniu, że Cross usiłuje odnaleźć w rozważaniach średniowiecznych autorów odpowiedzi na pytania, których wówczas w praktyce nie stawiano (lub też udzielano wręcz odwrotnych odpowiedzi, niż chciałby Cross).

Sumując: *The Metaphysics of the Incarnation* zasługuje na uwagę jako jedna z nielicznych współczesnych monografii podejmujących problematykę metafizyczno-logicznej interpretacji unii hipostatycznej w nauce średniowiecznych teologów. W swej warstwie dokumentacyjnej może stanowić cenne wprowadzenie w problematykę, zwłaszcza że praca opatrzona jest rzetelną bibliografią i bardzo dobrymi

indeksami ułatwiającymi odnajdywanie szczegółowych kwestii. Jednak do konkluzji autora warto podejść z pewnym krytycznym dystansem.

Ks. Grzegorz Strzelczyk